

„Řekl mi, že mi páni vzkazují, že chcípnu jako pes“

Případ pplk. Ludvíka Macháčka

MARKÉTA BÁRTOVÁ

Po převzetí moci komunisty v únoru 1948 nastalo v Československu období masových nezákonností a perzekucí, které měly pozici vládnoucí komunistické strany upevnit. Represe se nevyhnuly ani Československé armádě, naopak šlo o instituci, kterou postihly čistky, především v důstojnickém sboru, ve velkém rozsahu.¹ Obvykle se jednalo o zásah proti domnělým či skutečným odpůrcům komunistického režimu, nezřídka však byly vojenské osoby pronásledovány i z důvodů majetkových² či osobních. Podle všeho právě pohnutky osobního charakteru vedly k zatčení a odsouzení podplukovníka Ludvíka Macháčka, jehož doposud opomíjenému případu se věnuje následující text.³

Vojenská kariéra a účast v druhém odboji

Ludvík Macháček se narodil 8. prosince 1903 v obci Lipětín v mosteckém okrese. Jeho otec Ludvík pracoval jako horník, později byl zaměstnán u Československých drah. Matka Věra, rozená Skleničková, se starala o domácnost a kromě Ludvíka i o jeho mnohem mladšího bratra Karla (nar. 1914). Macháček absolvoval střední

školu v Lounech a od září 1922 vykonával základní vojenskou službu u 5. pěšího pluku v Praze. V té době nastoupil ke studiu na Vojenskou akademii (VA) v Hranicích, odkud byl v srpnu 1924 vyřazen v hodnosti poručíka.

V následujících letech působil jako spojovací důstojník u dělostřeleckých útvarů v Bílině, Dobřanech a Praze, kde sloužil až do rozpuštění armády v březnu 1939. Dosáhl hodnosti štáb-

ního kapitána, přičemž byl opakovaně hodnocen jako *spolehlivý, velmi svědomitý a pilný, iniciativní a dbalý svých povinností* [...]. *Ke svým podřízeným je spravedlivý, udržuje kázeň, povzbuzuje ke kamarádství a pospolitosti. Velmi společenský, vzorného vystupování, jak ve službě, tak mimo ni.*⁴ Ovládal německý a částečně i anglický jazyk.⁵

Během okupace českých zemí německou armádou se zapojil do domácího odboje. V té době byl zaměstnán

- 1 Z celkového počtu 13 112 důstojníků (stav důstojnického sboru ČSA k 15. 2. 1948) byla během následujících dvou let propuštěna více než třetina. BŘACHOVÁ, Eva: Akce „D“ a internace československých důstojníků v TNP Mírov. In: KOUTSKÁ, Ivana – SVÁTEK, František (eds.): *Politické elity v Československu 1918–1948. Sešity ÚSD*, sv. 20. ÚSD AV ČR, Praha 1994, s. 181; BÍLEK, Jiří (ed.): *Československá armáda jako oběť i nástroj politické perzekuce. Sborník vybraných dokumentů z let 1948–1953*. MO ČR – AVIS, Praha 2005.
- 2 Příkladem může být případ Karla Lukase (1897–1949), který byl zatčen pro údajnou vlezradu a během vazby ubit k smrti. Jedním z důvodů jeho likvidace byl velký movitý majetek. Viz STEHLÍK, Eduard: Život a smrt generálmajora Karla Lukase. *Securitas Imperii*, 2005, č. 12, s. 173–208; BÁRTOVÁ, Markéta: ...hájí se tím, že neměl instrukce, jak má provádět výslech. Theodor Bělecký – jeden z vyšetřovatelů Státní bezpečnosti 50. let. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 11. ABS, Praha 2013, s. 75–109 – viz <http://www.absr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik11-2013/sbornik11.pdf> (citováno k 18. 12. 2017).
- 3 Tímto děkuji manželce pplk. Ludvíka Macháčka, paní Libuši Macháčkové, za čas, který mi během psaní studie věnovala, a za ochotu, s níž mi poskytla fotografie z rodinného archivu.
- 4 *Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv* (dále jen VÚA – VHA), f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina L. Macháčka, 30. 9. 1938, s. 3.
- 5 Tamtéž, 21. 9. 1936, s. 2.

Ludvík Macháček po vyřazení z vojenské akademie v roce 1924

Foto: archiv L. Macháčkové

jako vrchní tajemník pražské Hlavní pošty⁶ (celá rodina se už v roce 1937 přestěhovala do blízkého Radotína⁷). Spolupracoval se skupinami „Kpt. Nemo“⁸ a „Národní obranný svaz“ (NOS) a až do konce války se podílel na získávání spolupracovníků těchto skupin, roznášení protiokupačních letáků a ilegálních časopisů. Mimoto shromažďoval zpravodajsky cenné poznatky, opatroval zbraně a podporoval ukrývané osoby, zejména formou materiální pomoci i obstarávání falešných dokladů.⁹

Mezi jeho tehdejší přátele patřil pozdější velitel 5. oddělení Hlav-

ního štábu Ministerstva národní obrany (HŠ MNO) Josef Musil. Právě on se stal příčinou jeho zatčení po únoru 1948. Během války se však oba muži ještě přátelili a nic nenaznačovalo, že se to někdy změní: *Během okupace jsem se denně stýkal s tehdejší škt. Musilem, neboť jsme měli společnou cestu do zaměstnání. Znal jsem ho již z doby svého pobytu ve vojenské akademii a byli jsme velmi dobří přátelé. Za okupace se Musil přistěhoval do Radotína a naše styky z akademie se obnovily. Musil se mi jevil jako nadaný, svědomitý. Plně jsem mu důvěřoval a při organisování ilegální skupiny v rámci poštovní protiletdecké obrany za okupace jsem při jedné příležitosti Musila o této organisaci informoval a požádal jsem jej, zda by pro nás nemohl sehnat nějaké zbraně. Musil mi odpověděl [...], že zbraně dostanu, až je budu potřebovat.¹⁰*

Pro Macháčkův osud klíčová událost se odehrála při Pražském po-

vstání v květnu 1945. Ve funkci prvního zástupce vojenského velitele oblasti se zúčastnil bojů o pražský Radotín,¹¹ dokonce byl během boje postřelen. Musil jako druhý zástupce velitele se tehdy zachoval velmi sporně, když se skupinou, jíž velel, opustil určenou pozici a zanechal spolubojovníky proti velké přesile osamocené. Snaha ututlat tuto skutečnost se stala s největší pravděpodobností hlavním důvodem k Musilově pozdějšímu úsilí zbavit se Macháčka jako nepohodlného svědka a vedla k jeho zatčení.

Zatčení a první výslechy

Po skončení války byl Macháček povolán zpět do armády, se zpětovou platností povýšen na majora a s účinností od 28. října 1942 na podplukovníka. Od října 1946 přešel do Bíliny jako velitel 182. protiletadlového oddílu, v témže roce obdržel

Josef Musil (1900 Osová Bitýška – 1954 Praha), vyučen kolářem, v roce 1918 vstoupil do armády. Později absolvoval vojenské školy v Nitře a Bratislavě, následně ještě VA v Hranicích (1923) a Vysokou školu vojenskou v Praze (1936). Během 2. světové války pracoval jako technický úředník. V roce 1945 přijat zpět k armádě, ve stejném roce vstoupil do KSČ. V roce 1946 přidělen k 5. oddělení HŠ MNO, v listopadu 1948 ustanoven jeho velitelem. Dosáhl hodnosti generála a po institucionální změně oddělení na Hlavní informační správu byl v srpnu 1950 jmenován jejím náčelníkem. V březnu 1951 zatčen, po několika letech vyšetřování odsouzen k trestu smrti a v roce 1954 popraven.

6 VÚA - VHA, osobní spis L. Macháčka, Návrh k projednání, nedatováno (1969).

7 ABS, f. Vyšetřovací spisy - Centrála (dále jen MV-V), vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, JUDr. Macháček Karel a Ludvík - šetření, 23. 5. 1957.

8 Odbojová organizace s velkým počtem členů a širokou škálou působnosti, centrem skupiny byla od jejího vzniku Praha. Mezi zakladatele patřil šifrant čs. ministerstva zahraničních věcí JUDr. Karel Nejedlý (1896-1945). KROUPA, Vlastislav: *Český antifašismus a odboj. Naše vojsko*, Praha 1988, s. 143; VANĚK, Jan: *Kapitán Nemo (Karel Nejedlý). Bojem národa k lepšímu míru lidstva*. Terezie Nejedlá, Cheb 1948.

9 VÚA - VHA, osobní spis L. Macháčka, Dekret, 16. 12. 1946; tamtéž, Rehabilitace - žádost, 12. 9. 1968; tamtéž, Dotazník k žádosti o rehabilitaci, 15. 9. 1969. V roce 1946 byl dokonce Macháček vojenským atašé britského velvyslanectví v Praze vyzván, aby se dostavil na britskou ambasádu k převzetí písemného projevu díky z rukou velvyslance za pomoc, kterou poskytl uprchlým válečným zajatcům. ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Sdělení, březen 1946; VÚA - VHA, Sběrka osobních spisů k osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb. (dále jen f. 255), inv. j. 6012768/68.

10 *Vojenský ústřední archiv - Správní archiv armády České republiky v Olomouci* (dále jen VÚA - SA AČR), f. Vyšší vojenský soud (VVS) Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Výpověď L. Macháčka, 10. 7. 1952, s. 1.

11 ŠOUFEK, Miroslav: *Radotín v odboji a revoluci, 1939-1945*. Místní národní výbor Radotín, Radotín 1946, s. 24.

L. Macháček ve službě (nedatováno)

Foto: archiv L. Macháčkově

za zásluhy v odboji i pro přímý podíl na květnovém povstání medaili Za chrabrost.¹²

Brzy po únoru 1948 si podal přihlášku do KSČ.¹³ Z tehdy mimořádně důležitého „kádrového hlediska“ byl shledán v podstatě bezproblémovým. Ještě v listopadu 1948 byl hodnocen jako důstojník, který *svůj postoj k lidově demokratickému zřízení státu a armádě i ke všem vymoženostem naší revoluce projevuje aktivně kladně, a rázně propaguje pevné stoupenectví se SSSR.*¹⁴ Velmi dobrého hodnocení se mu dostávalo i po vojenské stránce, takže se zdálo, že jeho prozatím zdařilá kariéra v armádě bude pokračovat. Opak byl ale pravdou. Poté, co nastoupil do odborného kurzu při Vysokém válečném učilišti (VVU) v Praze, jehož úspěšné absolvování bylo nezbytnou podmínkou

5. oddělení HŠ MNO a jeho „Domeček“

Toto oddělení vzniklo v dubnu 1946 jako institucionální nástupce Obranného zpravodajství (OBZ).^a V jeho čele stál Bedřich Reicin^b, jeho zástupcem se stal Karel Vašc. Oddělení tvořilo několik samostatných, avšak úzce spolupracujících skupin,^d které řídili jednotliví přednostové. Jednou z nich byla skupina výslechová, přičemž právě její členové se největší měrou podíleli na brutalitách při vyšetřování.^e V době Macháčkovy zatčení jim velel podplukovník Ludvík Souček^f, celému oddělení pak Reicinův nástupce, již vzpomínaný Josef Musil, tehdy už v hodnosti generála.

Nedílnou součástí oddělení byla vazební věznice na pražských Hradčanech, pro niž se vžilo označení „Domeček“^g. Jeho správcem byl v letech 1949–1951 štábní kapitán František Pergl^h, který zde zatčené osoby z řad československých vojáků, často významných účastníků druhého odboje, sadisticky týral. Zatčeným nadával, vyhrožoval jim smrtí, bil je. Vojáci byli schválně umísťováni do nedostatečně vytopených cel, mnohým z nich se během chladných nocí tvořily omrzliny. Trpěli hladem, hygienické podmínky byly otřesné. Všem byla až na výjimky odprárána jakákoliv lékařská péče a ani dlouhodobě nemocným nebyly poskytovány byt jen základní léky. Nestačilo, že zatčení byli během výslechů a pobytu ve vazbě denně bití, museli ještě celé noci cvičit a pochodovat. K oblíbeným metodám, jak vězně „zlomit“, patřil zákaz spánku. Tento krutý režim měl poznat i Ludvík Macháček.

- a Více viz HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*. ÚDV, Praha 2003; KUDRNA, Ladislav: *Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950)*. Vývoj, organizační struktury, personální obsazení. *Paměť a dějiny*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 76–89.
- b K osobě B. Reicina viz HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování. B. Reicin – fanatik rudého teroru*. Ostrov, Praha 2011.
- c K osobě K. Vaše viz PALEČEK, Pavel: *Vrahem z povolání. Utrpení soudce Karla Vaše*. StilusPress, Praha 2015. Srov. stejnojmenný dokument téhož autora – <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10565076526-vrahem-z-povolani-utrpeni-soudce-karla-vase/21338255730> (citováno k 18. 12. 2017).
- d Skupina zpravodajské ochrany průmyslu, složka osobní (tj. kádrová), evidenční, pátrací a studijní. Srov. ABS, f. Zvláštní vyšetřovací (ZV-V), a. č. ZV-124, Zpráva Rudolfa Čylka, 22. 12. 1962, s. 3.
- e Viz BĀRTOVÁ, Markéta: Příslušníci vyšetřovací skupiny 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany a jejich podíl na perzekuci vojenských osob v letech 1948–1950 (studie v tisku).
- f K jeho osobě viz BĀRTOVÁ, Markéta: Ludvík Souček, přednosta výslechové skupiny 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v letech 1949–1951. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 14. ABS, Praha 2016, s. 109–134.
- g V patrové budově z roku 1896 se nacházely cely i výslechové místnosti. V době 2. světové války objekt využívalo Gestapo, poté sloužil OBZ a následně 5. oddělení HŠ MNO. ŠEDIVÝ, Zdeněk František: *Domeček. Mučirna na Hradčanech*. MOBA, Brno 2004; TOMEK, Prokop: *Estébáckou Prahou. Průvodce po pražských sídlech Státní bezpečnosti*. Academia, Praha 2013, s. 60–61.
- h K jeho osobě viz BĀRTOVÁ, Markéta: „Františku, ukaž mu, jaká je u tebe vojna, ať si dobytek nemyslí, že je na rekreaci.“ František Pergl, správce vojenské vazební věznice 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v letech 1949–1951. In: *Sborník Národního muzea v Praze, řada A – historie (70)*, 2016, č. 3–4, s. 12–20.

pro povýšení do hodnosti plukovníka, se události daly do pohybu.

Z Bíliny tehdy přesídlil zpět do Prahy a začal docházet na výuku. Hned zpočátku dostali všichni frekventanti kurzu rozkaz, že studijní materiály nesmí vynášet z budovy, s odůvodně-

ním, že dokumenty mohou v některých případech obsahovat utajované informace. Mohli se z nich tedy učit pouze v místnosti k tomu určené. Macháček se dopustil osudové chyby, když tento zákaz porušil a skripta si odnesl do bytu rodičů.

12 VÚA - VHA, osobní spis L. Macháčka, Rehabilitace - žádost, 12. 9. 1968.

13 VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Výpověď L. Macháčka, 10. 7. 1952, s. 1.

14 VÚA - VHA, f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina L. Macháčka, 29. 11. 1948, s. 3.

L. Macháček krátce před zatčením, 1948
Foto: archiv L. Macháčkové

K rodičům chodil i jeho mladší bratr Karel, který několik studijních textů opsal a bez Ludvíkova vědomí je přes prostředníka, vystupujícího pod jménem „Karol“¹⁵, předal do zahraničí. Tam je měl převzít jeho bývalý kolega ze zaměstnání, emigrant Bohumil Šmíd¹⁶. Uprchnout do ciziny chtěl i Karel Macháček, který byl od poloviny roku 1948 bez zaměstnání¹⁷ a domníval se, že mu jeho čin usnadní život v exilu. „Karol“ byl ale nastrčený

spolupracovník vojenské kontrarozvědky, nasazený na Karla Macháčka s jasným cílem dostat se nějakým způsobem k jeho bratru Ludvíkovi a tím napomoci jeho zatčení.¹⁸ To se povedlo a zadržení podplukovníka Macháčka už nestálo nic v cestě.

Ludvík Macháček zpočátku ani nevěděl, že jde o zatčení. O mnoho let později popsal okolnosti takto: *Dne 1. 12. 1948 jsem byl pozván na hl. štáb s tím, že se mnou chce plk. Musil mluvit. Po půldenním čekání byl jsem při rozhovoru s orgánem 5. odděl. hl. št. zcela bezdůvodně a neočekávaně udeřen pěstí do hlavy tak silně, že jsem zavrával, točila se mi hlava a začalo mně hučet v uchu. Jak se později ukázalo, utrpěl jsem proražení ušního bubínku.*¹⁹ „Rozhovoru“ byla přítomna i civilní zaměstnankyně oddělení Dagmar Marešová, která zde pracovala jako zapisovatelka. K průběhu

prvního Macháčkova výsledku později uvedla: *Pplk. Macháček byl předveden k výsledku k mjr. Sezemskému²⁰. Tento se jej zpočátku dotazoval, co je mu vše známo o trestné činnosti jeho bratra Karla a o jeho spojení do zahraničí. Pplk. Macháček na to odpověděl negativně. Dále mu byla položena otázka, proč tedy on poskytl svému bratrovi tajné spisy za účelem opisování a poslání do zahraničí. Na to opět pplk. Macháček odpověděl záporně. V tom okamžiku vyskočil z vedlejší místnosti pplk. Zikmund Harlender a sprostými nadávkami (špione, zrádče, bestie apod.) na pplk. Macháčka křičel, přičemž jej udeřil vší prudkostí do bubínku a protrhl mu jej. Pplk. Macháček okamžitě na ucho ohluchl, začala mu z něho téci krev a [...] rozčítl se tou měrou, že se urhl proti pplk. Harlenderovi a chtěl jej insultovati. Macháček vzal na Harlendera židli, Harlender se schoval za mně,*

Zikmund Harlender (1906 Olomouc – 1981 Olomouc), absolvent České vyšší hospodářské školy v Olomouci a VA v Hranicích (1927). Účastník druhého odboje, vyznamenán Čs. medailí za zásluhy II. stupně. V roce 1945 přijat zpět do armády, v srpnu téhož roku převelen na OBZ. Od května 1946 člen KSČ. V roce 1947 povýšen do hodnosti plukovníka. Zatčen v březnu 1951, o dva roky později odsouzen VVS Praha pro zločiny sabotáže a rozkrádání národního majetku k trestu odnětí svobody v délce osmi let. V květnu 1956 podmínečně propuštěn.

- 15 Identitu spolupracovníka, kterého bezpečnostní aparát před pozdějším soudem kryl a jehož roli v celém případě nepřiznal, se nepodařilo spolehlivě zjistit.
- 16 Bohumil Šmíd (1912–?), účastník zahraničního odboje, v letech 1943–1945 zaměstnanec ministerstva obchodu, průmyslu a živností v Londýně. V Anglii se oženil, ale po válce se vrátil do ČSR. Stejně jako K. Macháček pracoval u firmy pro vývoz a dovoz filmů. Emigroval v červenci 1948. Státní bezpečnost (StB) jej v roce 1949 označovala za spolupracovníka britské tajné služby IS s krycím jménem „Boris“, v roce 1954 byl zase v rámci přezkoumání Macháčkova případu označen za spolupracovníka čs. bezpečnostních orgánů. Podle sdělení ABS jeho jméno v evidenci spolupracovníků nefiguruje. ABS, f. MV-V, a. č. V-5339 MV, Výpověď K. Macháčka, 14. 12. 1948; tamtéž, Posudek znalců z oboru vojenského a politického zpravodajství, 20. 5. 1949; tamtéž, Usnesení Krajského soudu v Praze, sp. zn. Or I 297/49, 18. 8. 1954. K jeho osobě viz i VÚA - VHA, f. 255, inv. j. 14518747/47.
- 17 Z dosavadního zaměstnání byl po únoru 1948 propuštěn *pro ztrátu důvěry*. Srov. ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5339 MV, Výpověď K. Macháčka, 14. 12. 1948, s. 1; NA, f. Státní soud - nezpracováno, sp. zn. Or I 297/49, Protokol o hlavním líčení, 20. 5. 1949, s. 4.
- 18 K tomu srov. svědectví Ludmily Uhlířové, bývalé civilní zaměstnankyně MNO, která vypověděla, že *zde byl zájem na Macháčkově odstranění a využit k tomu měl být jeho bratr Karel*. VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Výpověď L. Uhlířové, 25. 9. 1951, s. 2. Viz i ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5339 MV, Návrh na obnovu procesu K. Macháčka, 22. 4. 1954, s. 2.
- 19 VÚA - VHA, osobní spis Ludvíka Macháčka, Žádost o provedení vojenské rehabilitace, 7. 2. 1966, s. 1.
- 20 Ota Sezemský (1902–?) byl ve výsledkové skupině zařazen od jara 1948 do roku 1950. Když byl v polovině 60. let v jiném případě předvolán před Inspekci ministra vnitra, popsal metody 5. oddělení HŠ MNO, spočívající v provokacích, podvrhování důkazů a teroru, vyvíjeném proti zatčeným, a dodal: *Nesprávné formy práce jsem odsuzoval a pro tuto kritiku jsem byl na 5. oddělení vyšetřován a nakonec z oddělení přemístěn*. Srov. ABS, f. Inspekce ministra vnitra (A 8), inv. j. 1388, Výpověď O. Sezemského, 25. 1. 1965, s. 3.

Karel Macháček po zatčení, 1948

Foto: ABS

takže ho Macháček neuhodil. [...] Na to byl ihned spoután a dán do prozatímní cely na MNO-Hl. št. čís. 15.²¹

Lékařské ošetření nebylo Macháčkově přes zjevné zranění poskytnuto a v následujících dnech byl podroben sérii výslechů. K vznesenému obvinění vypověděl: *Vzhledem k tomu, že jsem v roce 1930 utrpěl v ekvitati těžký otřes mozku, mám chabou paměť. Co si nenapiši, si nepamatuji. Poněvadž jsem v kurse velitelů vojenských těles chtěl docílit slušného prospěchu, některé z přednášek jsem si částečně opisoval. Jedná se o přednášky, které nám byly zapůjčeny, které se týkaly hlavně dělostřelectva, speciálně dělostřelectva protiletadlového a taktiky vyšších jednotek, o které jsem věděl velmi málo. Psal jsem je s úmyslem posíliti mechanicky svoji paměť a potom je spáliti. [...] Doma jsem se učil z toho důvodu, že jsem nemohl se v učebně soustředit, neměl jsem potřebného klidu.²² Uvedl, že jeho bratr Karel mu v opisech pomáhal a některé pasáže z přednášek mu vypsál. Opakovaně však popíral,*

že by věděl, že se je chystá někomu předat, a o tom, že se tak mělo stát, se podle svých slov dozvěděl až při výslechu. Na závěr dodal: K podotknutí bych měl to, že svého neopatrného jednání se svěřenými věcmi hluboce lituji. Toto doznání moji vyslovenou lítost podporuje. Prosím, aby mi byla dána příležitost, abych škody, které mým jednáním vznikly, mohl odčinití [...]. Podotýkám, že nejsem vědomým nepřítelem našeho lidu a státu, a moje jednání nebylo vedeno tudíž s úmyslem škoditi, ale bylo způsobeno velkým duševním napětím při značných požadavcích na mne v kurse.²³

Pokus o útěk

Od zatčení neuběhl ještě ani týden a Macháček se, i přes vědomí, že riskuje vlastní život, pokusil z vazby utéct. Dramatický průběh celé události popsali strážní sloužící v budově hlavního štábu: *Dne 5. prosince 1948 jsem střežil vězně pplk. Ludvika Macháčka v místnosti č. 15, jak mi bylo*

nařízeno. Byl jsem s ním zamčen ve světnici. Asi v 15:00 hod stěžoval si jmenovaný, že je mu chladno a že je nastydlý na kříž, dovolil se a namotal si jedno prostěradlo okolo pasu. Druhé prostěradlo si natočil asi v noci, kdy byl přikryt pod přikrývkami a pláštěm. Během noci šel asi 4x nebo 5x na záchod, naposled v 05.15 hod. dne 6. prosince t. r. Vyšel jsem z místnosti těsně za jmenovaným. Jeden strážný stál u schodiště, [Macháček] utíkal po schodech dolů. Já jsem běžel hned za ním, při tom jsem vytáhl pistoli a po zvolání „Stůj nebo střelím“ jsem po vězni vystřelil. Mezi tím jsme však doběhli do 3. poschodí po postranním schodišti v budově B. Vězeň seběhl ještě do druhého poschodí, kde zabočil do chodby. Zde jsem po něm ještě dvakrát vystřelil, načež on vběhl do jedné kanceláře, a než jsem přiběhl ke dveřím, dveře zamkl.²⁴ V kanceláři Macháček odmotal prostěradla upevněná na těle, předem pevně svázaná uzlem. Uvázal je k trubce ústředního topení a z druhého patra budovy se spustil dolů. Látka však byla příliš

21 VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Výpis z nedatovaného prohlášení D. Marešové, 6. 11. 1953.

22 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Výpověď L. Macháčka, 1. 12. 1948, s. 1.

23 Tamtéž, Výpověď L. Macháčka, 3. 12. 1948, s. 2.

24 Tamtéž, Výpověď Karla Čulíka, 6. 12. 1948, s. 1.

krátká, a tak musel na ulici z výšky seskočit. Po dopadu zůstal ležet na zemi. Ke zraněnému muži ihned přiběhli strážníci a zadrželi ho.

Při tomto téměř sebevražedném pokusu utrpěl Macháček mimo střelná zranění i zranění hlavy, mnohonásobné zlomeniny a natržení plic. Po převozu do vojenské nemocnice v pražských Střešovicích se na uzaveném oddělení léčil zhruba měsíc. Jeho stav se zlepšoval jen pomalu, měl dvojité vidění a po určitou dobu nebyl vůbec schopen mluvit.²⁵

Není bez zajímavosti, že při tomto patrně ojedinělém pokusu o útěk se projevil nedokonalý systém hlídání vězňů umístěných dočasně přímo v budově hlavního štábu. Ve svém hlášení na to poukázal jeden ze zasahujících strážných a podal návrh na nápravu: *Strážným dáti boty s koženou nebo s gumovou podešví, jelikož v okovaných botách se nemohou na hladké podlaze pohybovat; pistole strážných prohlédnouti zbrojířem a selhávající pistole strážným do služby nedávati; železnou mříž oddělující 5. poschodí od 6. poschodí opatřiti klíčem a tuto uzamykati; ve dveřích cel vyříznouti okénka a vypínače pro světla v místnostech umístiti z vnější strany, aby strážníci mohli vězně kontrolovati z venku; v 6. poschodí odstraniti z chodby*

*překážející předměty, zvýšiti zábradlí u schodiště a u schodiště opatřiti vrátky na zástrčku [...]. Budou-li tato opatření provedena, usnadní se služba strážce a zamezí se případným novým útěkům.*²⁶

Zpět do vazby

Ludvíka Macháčka propustili z nemocnice předčasně – už v půli ledna 1949 ho přepravili zpět do vazby. K případu byl na přímý rozkaz gen. Musila přidělen jako hlavní vyšetřovatel mjr. Karel Bohata. Podle výpovědi D. Marešové si přál, aby Macháčka odsoudili k vysokému trestu vězení. Bohatovi měl doslova říci: *Když se Ti podaří dostat tam Macháčka tak, že dostane 20 let, tak Ti poklepu na rameno.*²⁷

Během dlouhých výslechů Bohata Macháčka bez přestání častoval [nadávkami] (*ty kurevníku, ty svině, ty špione a pod.*); při čemž měl bejčák v ruce a provaz, a jakmile se jen trochu pplk. Macháček na židli hnul, ihned jej tímto provazem přivazoval k židli a hrozil mu, že jej znovu zmrzačí. Takovým způsobem byl pplk. Macháček vyslýchán Bohatou nepřetržitě, až, asi s přestávkou v měsíci březnu, do konce dubna 1949.²⁸ Macháček později vzpomínal, že byl neustále ohrožován údery do zlomené ruky,

bylo mu nabízeno či naopak odpíráno jídlo apod. Bohata mu předložil i možnost doléčit se v nemocnici – výměnou za souhlas se zněním jím sestaveného protokolu. Nakonec mu řekl, aby vše podepsal, že *provinění je nepatrné a že opět budu vykonávat čin. voj. službu.*²⁹

Karel Bohata se později k používání násilí přiznal s tím, že vše dělal na přímý Musilův rozkaz. Ten jej k postupu během vyslychání instruoval poté, co si opakovaně stěžoval, že Macháček se k vyhanému obvinění nechce přiznat.³⁰

Čas mezi jednotlivými výslechy trávil Macháček ve vazbě v „Domečku“, kde zakusil Perglovy klasické metody: *Jednou ze zábav [...] orgánů v pos[ádkové] věznici byly tzv. kilometry: Stráž, která je prováděla určitě na příkaz, čekala, až večeř usnu, pak hrozným hřmotem mne vzbudila, vyplekla do prázdné cely, kde bylo odstraněno okno, a tam za mrazu, v chatrném oděvu, musil jsem rychle chodit, někdy chvílemi i běžet celou noc až do budičku, kolem dokola. Když jsem již nemohl, byl jsem bit obušky, až jsem opět pokračoval. Tyto kilometry, jak s rozkoší je nazýval správce věznice, jsem byl nucen chodit skoro před každým denním výslechem.*³¹ Pergl jej osobně nebil, podle Macháčka proto, že spolu dříve sloužili u stejného vojenského útvaru. K Perglovi ale uvedl: *Jednou se mě zeptal, co jsem plk. Musilovi udělal, že o mě tak ukládá. Při té příležitosti mi řekl, že mi páni vzkazují, že chcípnu jako pes.*³²

Pobyť v „Domečku“ Macháčka doživotně poznamenal: *Ve věznici na Hradčanech jsem strávil asi 80 dní. Po celý ten čas mně nebylo ani jednou vyměněno prádlo, takže se na mně úplně rozpadávalo. Moje úrazy, kterým se*

Karel Bohata (1906 Benešov u Prahy–?), absolvent gymnázia a VA v Hranicích (1927). Po válce přijat zpět do armády, od března 1946 člen KSČ. V dubnu 1947 povýšen do hodnosti majora, na 5. oddělení HŠ MNO zařazen v roce 1948 jako „výslechář“. Později povýšen do hodnosti podplukovníka a jmenován zástupcem přednosty výslechové skupiny. V květnu 1951 zatčen, v září 1953 odsouzen VVS Praha k trestu odnětí svobody v délce 15 let a vedlejších trestům. Z vězení propuštěn v roce 1956, poté zaměstnán jako dělník.

25 VÚA – VHA, osobní spis L. Macháčka, Žádost o provedení vojenské rehabilitace, 7. 2. 1966, s. 2.

26 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Výpověď Václava Osoby, 6. 12. 1948, s. 2.

27 VÚA – SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Výpis z nedatovaného prohlášení D. Marešové, 6. 11. 1953.

28 Tamtéž.

29 VÚA – SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis L. Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963, s. 2.

30 Tamtéž, Výpis z výpovědi K. Bohaty ze dne 1. 10. 1951, 13. 2. 1954.

31 VÚA – VHA, osobní spis L. Macháčka, Žádost o provedení vojenské rehabilitace, 7. 2. 1966, s. 2. Srov. VÚA – SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis L. Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963, s. 2.

32 Tamtéž.

nedostalo další péče a doléčení, masáže, rehabilitačních cviků apod., zůstaly, též vlivem tamějšího chladu, v tom stavu, v jakém byly po sejmutí sádrových ob vazů, a tento stav mi zůstal až dodnes. Z poměrů, které jsem tam prožil, jsem se úplně nervově zhroutil.³³ V důsledku neléčené perforace ušního bubínku do konce života na levé ucho neslyšel a pro nedoléčenou, komplikovanou zlomeninu měl pravou ruku zcela nepohyblivou.

I přes brutální výsledky a nelidské zacházení Macháček jednoznačně odmítal, že by bratrovi záměrně poskytl jakýkoliv materiál určený k odeslání do zahraničí. Naopak vždy, i při pozdějším šetření, vypovídal v tom smyslu, že o jeho aktivitách nic nevěděl.³⁴ Stejně tak i Karel Macháček, zatčený při pokusu o přechod státních hranic v prosinci 1948, trval na tom, že se Ludvík na ničem vědomě nepodílel.³⁵

Zatčení a výsledkům nešel ani otec obou bratrů a řada dalších osob. Mezi nimi figurovali i dlouholetí přátelé Ludvíka Macháčka a spolubojovníci z druhého odboje Jan Pšorn³⁶ a Karel Svátek³⁷. Oba měsíce drželi ve vazbě a brutálně týrali.³⁸ Na Macháčka samotného byl vyvíjen nátlak, aby proti nim křivě svědčil a poskytl tak „důkaz“ umožňující jejich odsouzení.³⁹ Přestože to neudělal, byl Pšorn v červnu 1949 odsouzen k trestu odnětí svobody v délce pěti

měsíců, zbaven hodnosti a propuštěn z armády.⁴⁰ I na Svátka bylo podáno trestní oznámení, odsouzen však nakonec nebyl.⁴¹

Skutečný důvod Macháčkova zatčení

Manipulace se studijními materiály tedy posloužila jako záminka k Macháčkově zatčení. V čem ale spočíval pravý důvod, on sám již tehdy tušil, a také se na to snažil upozornit. K jeho výpovědím v tomto smyslu však nebylo vůbec přihlíženo, a to i přesto, že většina z hlavních aktérů jeho případu věděla, že podstata obvinění je smyšlená, a znala skutečný důvod jeho perzekuce. Macháček to později shrnul takto: *Plk. Musil býval mým dobrým kamarádem již ve voj. akademii v Hranicích. Stýkali jsme se později často, hlavně za tzv. protektorátu, kdy jsem mu opatroval zprávy a podklady pro ileg. hnutí. Tato činnost pokračovala i za revoluce v květnu 1945. Tehdy byl J. Musil v hodnosti štábního kapitána určen na můj návrh Nár. výborem v Radotíně za mého zástupce a dostal velení obranného úseku. V kritickém okamžiku, před bojem, pln strachu, opustil tehdejší šéft. Musil svůj svěřený úsek, zanechal jeho obránce osudu, uprchl a někde se skrýval. Tím zavinil úplně zhroucení obrany Radotína ve směru od Zbraslavi a po útoku*

něm. tanků a pěchoty sousední obranné skupiny jen s krajním vypětím ušly zajetí a tím i zkáze. Po revoluci většina účastníků odsoudila jeho zbabělý čin, nehodný důstojníka z povolání a tím spíše důstojníka generálního štábu, a žádala, aby šéft. gšt. J. Musil nebyl do armády přijat. (Npor. SNB J. Helma a J. Kozelka, Radotín). Šéft. Musil vrátil se po skončení bojů o Radotín a hájil se tím, že odešel navázat spojení s velitelstvím pražského povstání. Bylo mi tehdy Musila líto a neměl jsem to srdce, abych nepříznivým svěděním mu zmařil přijetí do armády. Jako tehdejší velitel bojových akcí v Radotíně bych to byl mohl právem učinit. [...]

Musil, mým postojem k němu, cítil se zavázán, jak sám mi několikrát řekl. Postupoval od úřadu k úřadu, až se stal přednostou 5. odděl. hl. štábu. Někdy v létě 1948 jsem jej navštívil v jeho pracovně v hl. štábu a v přátelském hovoru jsem se vylíčených okolností z revolučních akcí dotkl. Neměl jsem tehdy opravdu žádný úmysl ani důvod, abych jej urazil, snad jsem se vyjádřil nějak neobratně, tím spíše, že jsem se jej také dotázal, není-li mu v jeho vysoce odpovědném postavení na závidu, že jeho choť je původem Němka, kteroužto okolnost jsem se dozvěděl. Musil náhle vzplanul, nedal se přesvědčit o mém dobrém úmyslu a chladně se se mnou rozloučil. Později jsem pozoroval, že jsem vystaven různým nástrahám.

33 Tamtéž.

34 Srov. ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Výpověď L. Macháčka, 1. 12. 1948, s. 1. Tamtéž, Výpověď L. Macháčka, 12. 4. 1949; VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis L. Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963.

35 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5339 MV, Zpráva o zatčení K. Macháčka, 12. 12. 1948; tamtéž, Výpověď K. Macháčka, 15. 12. 1948.

36 Jan Pšorn (Pschorn) (1909-?), absolvent VA v Hranicích (1930) a Vojenského leteckého učiliště v Prostějově (1933). S Macháčkem se znali od roku 1930, během války spolupracovali v odboji. Srov. ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Výpověď J. Pšorna, 6. 12. 1948; VÚA - VHA, osobní spis J. Pšorna; tamtéž, f. 255, inv. j. 98462/69.

37 Karel Svátek (1901-?), absolvent Školy pro výchovu záložních důstojníků v Bratislavě (1922). V květnu 1945 se po Macháčkově boku účastnil bojů v Radotíně a později byl vyznamenán medailí Za chrabrost. Po válce pracoval jako úředník na ministerstvu dopravy, od září 1951 byl z kádrových důvodů přefazěn do výroby jako dělník. Srov. VÚA - VHA, osobní spis K. Svátka; tamtéž, f. 255, inv. j. 117484/69.

38 Srov. VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Výpověď L. Macháčka, 17. 2. 1954, s. 2.

39 L. Macháček k tomu uvedl: [...] během vazby bylo na mně vynucováno i svědectví proti Svátkovi (k osobě Svátka: [...] byl skutečným obětavým ilegálním pracovníkem z doby tzv. okupace. Spolupracoval dokonce [s]e spisovatelem] Vančurou, který byl poté popraven). Bohata na mně chtěl, abych vypověděl, že jsem dostával od Svátka, který byl v té době zaměstnancem na ministerstvu dopravy, zprávy o situaci na polských železnicích. Tyto zprávy jsem měl potom předávat svému bratrovi. Bohata se mně stále snažil namluvit (doslovně), že jsem byl „krásným článkem“ mezi Svátkem a Karlem. Tamtéž.

40 ABS, f. Mapy zpráv zpracované studijním ústavem MV (Z), sign. Z-6-382, Zpráva, 31. 7. 1962.

41 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Trestní oznámení, 23. 12. 1948.

Byl jsem např. vyzván k protistátní činnosti, [žádán] o pomoc k útěku do ciziny, a když jsem se snažil původce dát zatknout, tito zmizeli. Tyto případy jsem hlásil vždy svým představeným nebo osobám majícím k tomu služební vztah (Štěpán Kristovič, plk. Fragner). Posléze jsem navštívil Musila ještě jednou, abych se jej na uvedené okolnosti zeptal, byl jsem jím však odmítnut. [...] Musil na mě křičel a z pracovny mě vykázal. Asi třetí den po tomto střetnutí jsem byl vyzván, abych jel v doprovodu na hl. štáb, že plk. Musil chce se mnou mluvit. Tak vypadalo moje zatčení [...]. Že jsem plk. Musila urazil, jsem cítil. Netušil jsem však, že by se mě bál, abych neohrozil jeho význačné postavení svými vědomostmi o něm, a že by byl schopen msty, jsem vůbec nevěřil. Dnes jsem plně přesvědčen, že plk. Musil zapomněl na vše, čím jsem mu pomohl, vynaložil a vynakládal úsilí, kterým se chtěl zbavit mne, nemilého svědka své závadné minulosti.⁴²

Ludvík Macháček dokonce žádal o rozmluvu s Musilem, ten se ale nechal zapírat s tím, že je na služební cestě. Sekretářce Ludmile Uhlířové nařídil, aby za vězněm sama zašla a zapsala, co mu chce sdělit. Uhlířová setkání později popsala takto: *Když jsem přišla do cely ppplk. Macháčka, viděla jsem na něm stopy fyzického násilí, byl celý modrý v obličeji, silně rozrušen a plačtivým hlasem mne žádal, abych gen. Musilovi vyřídila, jakmile se vrátí ze služební cesty, aby mu byla umožněna rozmluva s ním, že je nevinen [...] zdůrazňoval, že jsou mu předestírány skutečnosti, o kterých on*

nemá ani tušení, a že je snaha, aby byl usvědčen.⁴³ Musil pochopitelně Macháčka nepřijal a od svého záměru nechat jej falešně obžalovat a odsoudit neustoupil.

Odsouzení a výkon trestu

V trestním oznámení vypracovaném 5. oddělení HŠ MNO byl tedy Ludvík Macháček obviněn z toho, že od podzimu 1948 až do svého zatčení odnášel z vojenského kurzu studijní materiály s úmyslem umožnit bratrovi jejich opis určený cizí zpravodajské službě do zahraničí.⁴⁴ V témže duchu se nesla obžaloba, kterou za státní prokuraturu připravil a soudu v dubnu 1949 předložil generál justice JUDr. Jan Vaněk.⁴⁵ Zvlášť byla vypracována obžaloba na K. Macháčka a B. Šmída, který měl být souzen v nepřítomnosti.⁴⁶ Nakonec byli bratři Macháčkovi souzeni sami, ve stejném procesu.

Hlavní přelíčení proběhlo s vyloučením veřejnosti před Státním soudem v Praze 20. května 1949,

prokurátorem byl JUDr. Juraj Vieska a soudu předsedal JUDr. Jan Metlička.⁴⁷

Obžaloba předložila znalecký posudek, který vypracovali znalci z oboru vojenského a politického zpravodajství Štěpán Pecka a Václav Písecký.⁴⁸ Dvoustránkový text, který bude o patnáct let později během přezkumného řízení označen za neodpovídající skutečnosti, se dochoval do dnešních dnů. K povaze studijních dokumentů se váže jediný odstavec: *Přednáška, přednášená na vysokém vojenském učilišti, pojednávající o útočném boji, konkrétně její druhá část „Pěší divize a Sbor v útočném boji“, tvoří svým obsahem vojenské tajemství a to nejen čl. armády, ale i Rudé armády, neboť tato přednáška byla zpracována dle sovětských pramenů a obsahuje skutečnosti o provádění útočného boje i Sovětskou armádou, dle zkušeností, které tato nabyla ve druhé světové válce. V daném případě se jedná o vojenské tajemství zvláštní důležitosti.⁴⁹*

Přes znění obžaloby a Vieskovu snahu za každou cenu „udělat“ Macháč-

Juraj Vieska, dříve Weisz (1913 Rožňava – 1965 Praha), absolvent práv, předválečný člen a funkcionář KSČ na Slovensku. V červenci 1948 přeložen B. Reicinem k 5. oddělení HŠ MNO jako právní poradce, vypracovával trestní oznámení a účastnil se výslechů. Dosáhl hodnosti plukovníka, později přeložen do zálohy. Od dubna 1949 do července 1950 náměstek státního prokurátora, znám je pro svoji účast v soudním procesu s JUDr. Miladou Horákovou. V říjnu 1951 zatčen, v roce 1953 odsouzen k trestu odnětí svobody v délce sedmi let. Už v únoru 1956 po přezkumném řízení zproštěn obžaloby a rehabilitován. Později se stal vedoucím Právníkého ústavu ministerstva spravedlnosti v Praze.

42 VÚA – SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis L. Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963, s. 1–2.

43 Tamtéž, s. 3.

44 NA, f. Státní soud – nezpracováno, sp. zn. Or I 297/49, Trestní oznámení, nedatováno (1949), s. 1.

45 ABS, f. MV-V, a. č. V-5708 MV, Obžaloba, 26. 4. 1949.

46 NA, f. Státní soud – nezpracováno, sp. zn. Or I 297/49, Obžaloba, nedatováno (1949).

47 Tamtéž, Protokol o hlavním líčení, 20. 5. 1949, s. 1.

48 Pecka s Píseckým byli jako znalci povolávání k celé řadě procesů, mimo jiné i s gen. Karlem Kutlvašrem. Stejně tak soudnímu procesu s ním, který se konal jen několik dní před hlavním líčením s bratry Macháčkovými, předsedal J. Metlička a žalobu zastupoval J. Vaněk. VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl III. ÚDV, Praha 2004, s. 48–54.

49 VÚA – VHA, osobní spis L. Macháčka, Usnesení Vyššího vojenského soudu v Příbrami, sp. zn. Nt 17/65/1, 15. 2. 1965, s. 2; NA, f. Státní soud – nezpracováno, sp. zn. Or I 297/49, Posudek znalců, 20. 5. 1949, s. 1.

ka na § 5 zák. č. 231/48 Sb.⁵⁰ a docílil udělení trestu smrti,⁵¹ soud Macháčkově obhajobě uvěřil. Jeho provinění posoudil jako přečin nedbalého uchovávání státního tajemství podle § 7 zák. č. 231/48 Sb., a zločin ohrožení ochrany republiky podle § 8 cit. zák., a udělil mu trest odnětí svobody v délce 7 let a vedlejší tresty.⁵² Jeho bratra, jemuž Vieska rovněž navrhoval absolutní trest, uznal vinným ze zločinu vyzvědačství podle § 5, odst. 1, 2 písm. d), f) zák. č. 231/48 Sb., a zločinu vyzvědačství proti spojenci podle § 6 cit. zák., a odsoudil k trestu odnětí svobody v délce 20 let a ztrátě veškerého majetku.⁵³

Rozsudek byl oproti původnímu záměru mírný, a proto se Vieska proti němu odvolal.⁵⁴ Nejvyšší soud za předsednictví JUDr. Jiřího Štely odvolání vyhověl a ve shodě s obžalobou uznal v dubnu 1950 Ludvíka Macháčka vinným ze zločinu vyzvědačství.⁵⁵ Změněná kvalifikace činu znamenala trest odnětí svobody v délce 15 let, ztrátu hodnosti a vojenských vyznamenání, konfiskaci veškerého majetku, ztrátu čestných práv občanských na dobu 10 let po propuštění z výkonu trestu a finanční pokutu 20 000 Kčs. Soud zpřísnil trest i jeho bratrovi, kterého poslal do vězení na 25 let.

Ludvík Macháček nastoupil k výkonu trestu do Jáchymova, poté byl vězněn v Plzni-Borech, v Pardubicích, Valdicích i Leopoldově.⁵⁶ I tam čelil brutalitám: *Tak na Borech jsem byl bezdůvodně zmlácen tak, že mne dva do-*

František Pergl (1893 Praha – 1962 Praha), absolvent ročního obchodního kurzu, v letech 1918–1939 příslušník čs. armády. Účastnil se druhého odboje, v roce 1945 byl přijat zpět do armády, téhož roku vstoupil do KSČ. Dosáhl hodnosti štábního kapitána. V roce 1948 přidělen k 5. oddělení HŠ MNO, zanedlouho ustanoven správcem vojenské věznice, tzv. Domečku. V březnu 1951 zatčen, o dva roky později odsouzen Vyším vojenským soudem Praha k trestu odnětí svobody v délce 11 let. Z výkonu trestu podmínečně propuštěn v březnu 1957. Až do své smrti si přivydělával jako pomocný dělník.

zorci drželi za ruce a třetí mne bil pěsti do obličeje, kopal mne do přirození, do břicha a do hlavy. Druhé dva nabádal, aby mně vyrazili zuby. Když jsem se vrátil mezi ostatní vězně, měl jsem obličej plný modřin a krevních podlitin a na pravé oko jsem skoro ani neviděl. O menším násilí jako o mnoha stech dřepch a políčkách se ani nezmiňuji (doz[orce] Kramer).⁵⁷

Zatčení aktérů Macháčkova případu a jejich další osudy

Počátkem roku 1951 začalo v celém bezpečnostním aparátu rozsáhlé prošetřování. Fakta o používání provokací a bestiálního násilí vedla k revizi některých případů, která vyústila v zatýkání doposud téměř nedotknutelných příslušníků bezpečnostních složek. Po zadržení Bedřicha Reicina byli počínaje březnem 1951 postupně zatčeni jeho nejbližší spolupracovníci Josef Musil, Zikmund Harlender, Karel Bohata a další jim podřízení důstojníci. Byly vyslechnuty desítky svědků, Macháček sám vypovídal v Harlenderově a Vieskově případě.

Na základě výpovědí dalších osob byl z brutálního násilí na zatčených vojácích usvědčen i František Pergl.

Jejich činy kvalifikoval soud většinou nikoliv jako zneužití úřední pravomoci, ale jako sabotáž, a to s odůvodněním, že používáním násilí, provokováním trestné činnosti a podvrhování důkazů způsobili *vážnou poruchu v činnosti oddělení*.⁵⁸ Většina z nich si ani neodpykala udělený trest v plné výši, na základě amnestie či udělení milosti byli podmínečně propuštěni ještě před jeho uplynutím. Strůjce Macháčkovy perzekuce gen. Musil byl obviněn z několika zločinů, odsouzen k trestu smrti a v roce 1954 popraven.

Obnova trestního řízení

Když byl Ludvík Macháček jako jedna z obětí krutých vyšetřovacích metod od května 1952 vyslýchán, svitla mu naděje na brzké přehodnocení jeho případu a propuštění. Kýžený návrat na svobodu však stále nepřicházel. Až teprve v říjnu 1953 si mohl prostřednictvím svého právního zástupce

50 VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1T 18/65, Výpis z protokolu o výpovědi L. Součka, 1951, 13. 2. 1954. Uvedeným paragrafem zákona se definuje zločin vyzvědačství, přičemž za něj lze udělit i hrdelní trest. Srov. zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, z 6. 10. 1948 - viz http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-231.pdf (citováno k 18. 12. 2017).

51 VÚA - VHA, osobní spis L. Macháčka, Žádost o provedení vojenské rehabilitace, 7. 2. 1966, s. 3; VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis L. Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963, s. 2-3.

52 NA, f. Státní soud - nezpracováno, sp. zn. Or I 297/49, Rozsudek Státního soudu v Praze, 20. 5. 1949.

53 Tamtéž.

54 NA, f. Státní soud - nezpracováno, sp. zn. Or I 297/49, Odvolání, 17. 10. 1949.

55 Tamtéž, Výpis z rozsudku Nejvyššího soudu, 13. 7. 1950.

56 Bližší informace k průběhu Macháčkova věznění nejsou k dispozici, podle sdělení z NA se vězeňský spis L. Macháčka ani jeho bratra nedochoval.

57 VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis L. Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963, s. 3.

58 Viz např. NA, Osobní vězeňský spis L. Součka, Rozsudek Vyššího vojenského soudu Praha, sp. zn. T 26/53, 3. 9. 1953, s. 5.

podat návrh na obnovu procesu, k čemuž nakonec došlo v březnu 1954.⁵⁹

Soud pracoval s původním, účelově sepsaným „znaleckým“ posudkem a dospěl k závěru, že Macháček svým jednáním spáchal trestné činy ohrožení obrany republiky a nedbalého uchovávání státního tajemství. Příímý nebo nepřímý úmysl vyzradit státní tajemství, aby byla naplněna skutková podstata vyzvědačství, za něž byl v roce 1950 odsouzen, prokázán podle soudu nebyl. Macháčkoví byli vyměřeni trest 5 a půl roku vězení a ve shodě s předchozími rozsudky byla potvrzena ztráta vojenské hodnosti.⁶⁰ Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii z května 1953 umožnilo prominout z právě uděleného trestu půl roku, tedy přesně tolik, kolik by Macháčkoví ještě zbývalo odpykat. Po skončení líčení a provedení nezbytných administrativních úkonů byl tedy konečně propuštěn.⁶¹

Život na svobodě a snaha o rehabilitaci

Ludvík Macháček tedy zhruba po pěti letech opustil vězení. Vytoužený život na svobodě však nebyl snadný. Vykouřený směl pouze dělnické profese, nadto měl kvůli zraněním utrpeným ve vazbě sníženou pracovní schopnost. Nakonec jej zaměstnali v radotínském skladu stavebnin, kde pracoval až do důchodu.⁶² Byl sledován StB, která k němu evidovala několik agenturních zpráv.⁶³ Ty obsahovaly údaje o jeho přátelích, stejně jako

o politických názorech. Tajná policie se podobným způsobem zajímala i o jeho bratra Karla, jehož po revizi případu propustili z vězení v srpnu 1954.⁶⁴ Oba byli na základě zjištění tajných spolupracovníků popisováni jako apolitičtí.⁶⁵

V roce 1955 se Ludvík Macháček oženil, manželství s Libuší, rozenou Horskou, bylo šťastné a trvalo až do jeho smrti v roce 1983.

Od roku 1963 se snažil dosáhnout opětovného přezkoumání svého případu, a obrátil se proto i na ústřední výbor KSČ.⁶⁶ Jeho informativní výsledek se uskutečnil až dva roky po podání žádosti, v červenci 1965 byl dán návrh na obnovu trestního řízení. Nové znalecké přezkoumání inkriminovaných studijních materiálů totiž ukázalo, že obsahovaly skutečnosti rovnající se nanejvýš služebnímu tajemství, nikoliv tajemství státnímu.⁶⁷ Vyšší vojenský soud Příbram pak počátkem prosince 1965 uznal návrh prokurátora za důvodný a rozsudek z března 1954 zrušil.⁶⁸

V lednu 1966 proběhlo nové soudní řízení. Soud dospěl k závěru, že nebylo prokázáno, že by Macháček cokoliv o činnosti svého bratra věděl, v potaz vzal i nově vypracovaný znalecký posudek. V něm zaznělo, že *vojenská cvičení, která byla probírána ve VVU [...] byla zaměřena ke zvládnutí zásad pro vedení boje a šlo vesměs o školní případy. Za námět takovýchto cvičení nebyly vybírány operace, které by byly totožné s konkrétními plány na použití vojsk (jednotek).*⁶⁹ Macháček tedy po-

Novomanželé Macháčkoví, 1955

Foto: archiv L. Macháčkové

rušil pouze vojenský předpis, za což měl být potrestán odnětím svobody v maximální délce jednoho roku nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti.⁷⁰ Konečný verdikt o trestu ale soud nevyřkl, neboť se na tento případ vztahovala amnestie prezidenta republiky z května 1953, a trestní stíhání bylo zastaveno. Proti závěru soudu se mohl Macháček do tří dnů odvolat a trvat na tom, aby byla celá věc znovu projednána v soudním řízení, svého práva však tehdy nevyužil.

V únoru 1966 se ale rozhodl usilovat o vojenskou rehabilitaci a obrátil se na MNO. Ve své žádosti se vracel k situaci v roce 1948 a upřesnil ně-

59 VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Návrh na obnovu procesu, 14. 10. 1953, s. 1-3.

60 Tamtéž, Usnesení Vyššího vojenského soudu Praha, sp. zn. T 10/54 St, 17. 3. 1954.

61 NA, f. Státní soud - nezpracováno, sp. zn. Or I 297/49, Vyrozumění o propuštění vězně, 22. 3. 1954.

62 VÚA - VHA, osobní spis L. Macháčka, Dotazník k žádosti o rehabilitaci, 15. 9. 1969, s. 2.

63 Na Macháčka donášel i Vilém Dovara (1903-?), absolvent VA (1923) a spolupracovník 3. odboru, 2. oddělení KS MV Praha, krycím jménem „Vilda“. Oba muži se z vojenské služby dlouhá léta znali. ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Agenturní zpráva, 3. 6. 1955.

64 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-5339 MV, Usnesení Krajského soudu v Praze, sp. zn. Or I 297/49, 18. 8. 1954; tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-5708 MV, Ustanovka, 29. 6. 1955.

65 Tamtéž, JUDr. Macháček Karel a Ludvík - šetření, 23. 5. 1957.

66 VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Dopis L. Macháčka ÚV KSČ, 8. 12. 1963.

67 Tamtéž, Býv. pplk. Ludvík Macháček - návrh na obnovu trestního stíhání, 20. 7. 1965.

68 VÚA - VHA, osobní spis L. Macháčka, Usnesení Vyššího vojenského soudu Příbram, sp. zn. Nt 17/65/1, 15. 2. 1965, s. 4.

69 VÚA - SA AČR, f. VVS Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, Znalecký posudek ve věci býv. pplk. Ludvíka Macháčka, 14. 7. 1965, s. 2.

70 VÚA - VHA, osobní spis L. Macháčka, Usnesení Vyššího vojenského soudu Příbram, sp. zn. 1 T 18/65, 5. 1. 1966, s. 8.

L. Macháček s manželkou a rodinou svého bratra, 60. léta Foto: archiv L. Macháčkové

kteří informace: [...] byl jsem velitelem V[ojenského]Ú[tvaru] 2207 v Bílině, který jsem od r. 1946 buďoval. Jako člen KSČ a voják, který měl velmi dobrý poměr ke státnímu zřízení i k orgánům lidové správy v místě svého působení, byl jsem vybrán do kursu pro velitele vojenských těles při vysokém vojenském učilišti v Praze. Tímto rozhodnutím jsem

se cítil být vyznamenán a současně zavázán a z tohoto důvodu jsem chtěl v uvedeném kurse dosáhnouti co nejlepšího prospěchu, a to tím spíše, že mne po úspěšném absolvování očekávalo další povýšení.⁷¹ Znovu vše podrobně popsal a dodal: [...] uvádím toliko, že krutým a naprosto nezákonným jednáním jsem byl přiveden do stavu,

kdy jsem ani nevěděl, co dělám. Dnes mám dostatečný pocit jistoty, že toto jednání bylo záměrné, neboť plk. Musil mne dokonale znal, a bylo takové, aby vyvolalo můj pokus o útěk, abych při něm mohl být zastřelen. Tak se také stalo. Utekl jsem strážným a za jejich silné palby jsem skočil z okna.⁷²

Ministerstvo žádost projednalo a předložilo návrh na nápravu křivd. Zahrnoval navrácení hodnosti a příznání vojenského důchodu, včetně jeho zpětného doplacení, garantoval i léčení ve vojenských zdravotnických zařízeních.⁷³ Macháček návrh akceptoval a s ministerstvem koncem května 1966 uzavřel mimosoudní dohodu.⁷⁴

Životní pouť Ludvíka Macháčka, poznamenaná nespravedlivým odsouzením a vězněním, se uzavřela 22. září 1983 v Praze. Stejně jako jeho dříve zesnulý bratr, je i on pochován v rodinném hrobě v Radotíně. V roce 1991 byl soudně rehabilitován a o rok později povýšen in memoriam do hodnosti plukovníka.

Závěr

Odsouzení Ludvíka Macháčka na základě lživého obvinění ukazuje, jakým způsobem mohlo být a bylo použito právo v době vlády komunistického režimu. Situace ve státě snad více než kdy jindy poskytla morálně pochybným lidem v pozicích příslušníků bezpečnostního aparátu či členů soudních tribunálů možnost ovlivnit zásadním způsobem osudy svých spoluobčanů, a to až do té míry, že rozhodovali o jejich životě a smrti. Nezřídka k tomu byli vedeni antipatiemi nebo osobními zájmy, v tomto případě sehrála klíčovou roli snaha zakrýt vlastní sporné jednání a zbavit se nepohodlného svědka. pd

71 Tamtéž, Žádost o provedení vojenské rehabilitace, 7. 2. 1966, s. 1.

72 Tamtéž.

73 VÚA - VHA, osobní spis L. Macháčka, Návrh k projednání, 11. 3. 1966, s. 1-5.

74 Tamtéž, Mimosoudní dohoda, 31. 5. 1966. Macháček se ještě v září 1968 snažil formou nově podané žádosti o další projednání případu, když uvedl, že jeho osobní a společenská rehabilitace nebyla plně provedena a že se nedopustil žádného trestného činu. Pro překročení zákonné lhůty v souvislosti se soudním rozhodnutím z ledna 1966 však nebyl přezkum povolen. Tamtéž, Rehabilitace - žádost, 12. 9. 1968; tamtéž, Dotazník k žádosti o rehabilitaci, 15. 9. 1969.